

Дата: 20.02.2023

Група 13

Полтавець Н.В.

Урок № 17-18

Тема: Утворення Директорії. Антигетьманське повстання. Відновлення УНР. Реорганізація Директорії УНР. Акт Злуки УНР і ЗУНР. Трудовий Конгрес України. Кримські крайові уряди 1918-1919 рр. Спроби приєднання Криму до України.

Мета: визначити причини падіння влади гетьмана П. Скоропадського і приходу Директорії; схарактеризувати політику Директорії УНР; розповісти про Другу війну радянської Росії проти УНР; проаналізувати Кримські крайові уряди 1918-1919 рр.; формувати в учнів навички аналітичного мислення; виховувати інтерес до історичного минулого своєї держави.

Основні дати:

- + серпень 1918 р. – утворення Українського національного союзу (УНС);
- + 13 листопада 1918 р. – анулювання радянською Росією Брест-Литовського мирного договору;
- + 13–14 листопада 1918 р. – утворення Директорії;
- + 28 листопада 1919 р. – створення Тимчасового робітничо-селянського уряду України;
- + кінець листопада 1918 – квітень 1919 р. – інтервенція військ Антанти на півдні України;
- + 14 грудня 1918 р. – зречення П. Скоропадським влади та перехід влади до Директорії;
- + 3 січня 1919 р. – вступ більшовицьких військ до Харкова. Проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР);
- + 16 січня 1919 р. – офіційне оголошення війни радянській Росії Директорією УНР;
- + 22 січня 1919 р. – Акт Злуки УНР і ЗУНР;
- + 23–28 січня 1919 р. – Трудовий конгрес;
- + 5 лютого 1919 р. – вступ більшовицьких військ до Києва;
- + 25 червня – 15 листопада 1918 р. – Перший Крайовий уряд Криму;
- + 15 листопада 1918 р. – квітень 1919 р. – Другий Кримський уряд;
- + березень 1919 р. – прийняття Конституції УСРР.

Хід уроку

1.1. Утворення Директорії

З попередньо вивченого матеріалу ми вже знаємо, що гетьманський режим поступово втрачав підтримку не тільки прихильних до нього політичних сил, а й широких верств українського суспільства. В Українській державі виникла криза влади. Листопадова революція в Німеччині стала тим каталізатором, який прискорив процес падіння Української держави гетьмана П. Скоропадського.

В умовах кризи гетьманського режиму та одночасно з проголошенням гетьманом федеративного союзу з небільшовицькою Росією опозиція вирішила перейти до активних дій: розпочати збройне повстання.

У серпні 1918 р. в Києві утворено Український національний союз (УНС). Очолив В. Винниченко. УНС складалося із **поміркованої частини** – схилилися до легальної діяльності та порозуміння з гетьманською владою та **опозиційної** – наполягали на повстанні.

У ніч **13 на 14 листопада 1918 р.** у Києві відбулося таємне засідання Українського Національного Союзу, в якому взяли участь представники політичних партій (українські есери та українські соціал-демократи), селянської спілки, профспілки залізничників і українських січових стрільців. Присутні відхилили ідею негайного відновлення Центральної Ради і створили п'ятиособовий орган УНР –

Директорію (1. тимчасовий революційний орган, створений для керівництва антигетьманським повстанням; 2. верховний державний орган УНР).

До її складу увійшли: В. Винниченко (УСДРП) (був обраний головою), С. Петлюра (УСДРП), П. Андрієвський (УПСС), А. Макаренко (Об'єднана рада залізничників України), Ф. Швець (Селянська спілка).

1.2. Антигетьманське повстання

Центром повстання було обрано м. Білу Церкву, де проходили переформування очолювані Є. Коновальцем січові стрільці і звідки планувалось розпочати наступ на Київ. Після звільнення з-під арешту туди прибув С. Петлюра. В. Винниченко залишився у Києві, щоб підготувати відозву до населення від імені Директорії. Створений у Києві для координації дій в умовах антигетьманського повстання Український революційний комітет оприлюднив одночасно з грамотою П. Скоропадського про федеративний союз «Відозву до населення» (написану В. Винниченком). Одночасно з Білої Церкви С. Петлюра розіслав свій Універсал, підписавши його – «Головний Отаман ВІЙСЬК України». Так з перших годин почали виявлятися розбіжності між керівниками Директорії В. Винниченком та С. Петлюрою.

З 20 листопада розпочалась облога Києва. Революційні загони оволоділи частиною міста. Захопити все місто їм вдалось лише після досягнення домовленості з німецьким командуванням про вільний пропуск німецьких ешелонів за межі України. До ранку 14 грудня 1918 р. було роззброєно всі гетьманські загони на Печерську, захоплено Генеральний штаб. Військове міністерство. До п'ятнадцятої години цього дня на вулицях Києва вже були перші загони українського війська.

Гетьман Павло Скоропадський оголосив: «Бог не дав мені сил, щоби справитись із завданням вивести край з тяжкого становища, і нині я, керуючись виключно добром України, відмовляюсь влади». Переодягнений у німецьку військову форму він деякий час переховувався, а пізніше виїхав разом з німецькими генералами за межі України.

Після відповідних приготувань до урочистостей Директорія **19 грудня 1918 р.** в'їхала до Києва.

26 грудня 1918 р. наказом Директорії було сформовано уряд – **Раді Народних Міністрів**. Його очолив Володимир Чехівський. Але всі важливі справи Директорія вирішувала без участі уряду.

Декларація Директорії УНР

- ✚ Про ліквідацію гетьманського режиму.
- ✚ Про відновлення Української Народної Республіки, повернення земельного та робітничого законодавства Української Центральної Ради.
- ✚ Верховною владою в Україні мав стати **Конгрес трудового народу**, що отримував «всі верховні права і повноважність рішати всі питання соціального, економічного та політичного життя Республіки».
- ✚ Директорія визнавалась тимчасовим верховним органом революційного часу, який, отримавши владу від народу, мав передати її народу в особі Трудового конгресу.
- ✚ У соціальній сфері: влада в Україні могла належати – робітництву, селянству та трудовій інтелігенції.
- ✚ Мета зовнішньої політики: нейтралітет та мирне співіснування з народами всіх держав.

1.3. Трудовий конгрес 23-28 січня 1919 р.

Захопивши владу Директорія поспішила надати їй легітимності. З цією метою було скликано **Всеукраїнський Трудовий конгрес** (щось нахшталт Установчих зборів чи парламенту, але із обмеженнями певних категорій виборців під час виборів до нього). Виборчі права надавалися трудовим верствам населення – влада на місцях мала належати трудовим радам. В результаті права голосу були позбавлені промисловці, поміщики, комерсанти, частина інтелігенції, а саме міська, духовенство та інші не трудові прошарки населення.

За інструкцією, затвердженою Директорією УНР на початку січня 1919 р., вибори на Трудовий конгрес відбувалися по куріях – розряд виборців за якоюсь ознакою (соціальний стан, майно, національність тощо). (селянської, робітничої і «трудої інтелігенції») у кожній губернії і в ЗУНР.

Відкриттю в Києві Трудового конгресу передувало об'єднання УНР і ЗУНР. 22 січня 1919 р. Директорія УНР видала Універсал про затвердження злуки Наддніпрянської Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки в єдину соборну Українську Народну Республіку.

Рішення Трудового конгресу:

- вища влада передається Директорії;
- виконавчі функції має здійснювати Рада Народних Міністрів, яка підзвітна Трудовому конгресу, а в перервах між його засіданнями – Директорії;
- влада на місцях переходила під контроль губернських і повітових трудових рад, що обиралися пропорційно від селянства і робітництва.

Державотворча діяльність Директорії УНР

За короткий час свого перебування при владі, незважаючи на складні обставини воєнного часу, необхідності відразу ж після приходу до влади вести активні оборонні дії, Директорія УНР розгорнула активну діяльність у різних сферах державницького життя: у законотворенні, вирішенні аграрного та продовольчого питання, реалізації промислової та робітничої політики, у сфері військового будівництва та по зміцненню обороноздатності.

У **законодавчій сфері** було здійснено спроби адаптації законодавства, що діяло за попередньої влади до нових політичних умов:

- анульовано чинності законів та декретів Гетьманату, радянського уряду України;
- законодавчу владу передано Трудовому Конгресу;
- відновлено чинність законів УНР;
- правові акти скасовувались вибірково: деякі закони УЦР (Конституція, земельний закон) припиняли свою чинність як надто «ліві»; ряд правових актів Гетьманату – як такі, що не відображали інтереси трудящих. Ті ж закони, які відповідали ідеології Директорії, продовжували діяти;

У вирішенні **аграрного питання**, незважаючи на розрив звичних економічних зв'язків унаслідок ведення постійних бойових дій, панування анархії отаманщини, повсталі загони якої по черзі реквізували у селян збіжжя:

- Директорія зуміла налагодити певний обмін між містом і селом.
- Було вжито суворих заходів по боротьбі зі спекуляцією;
- вводилась хлібна повинність з диференційованими нормами обов'язкових норм хлібоздачі; за здані продукти передбачалось грошове відшкодування.

Вказані заходи дозволяли Директорії утримувати військо, незначний державний апарат. **Але** істотно ситуацію у містах вони не поліпшили, а селянство

продовжувало найбільше страждати від непосильного тягаря війни, економічної анархії та державного свавілля.

8 січня 1919 р. Директорія затвердила **закон про землю**, який :

- закріплював скасування приватної власності на землю, ліси, надра, їх перехід у власність держави;
- трудова земельна норма зменшувалась удвічі й обмежувалась 15 десятинами;
- кожне господарство повинно було одержати в користування не менше 5-6 десятин.

Директорія бережно поставилась до високопродуктивних господарств, що не дробилися, а передавалися трудовим спілкам, які мали для цього створюватись. Але вже через два місяці уряд УНР обумовив передачу землі кількома обтяжливими зобов'язаннями: за отримані ділянки господарі повинні були віддавати державі третину врожаю ярового хліба, повну попередню сплату податків. Постійні переїзди апарату уряду, ведення бойових дій не дали можливості послідовно втілити цей закон у життя.

Промислова й робітничка політика мала швидше *декларативний* характер, аніж практичний. У своїй діяльності Директорія пливла за течією політичних дій, не відстоюючи інтереси робітників та без особливого занепокоєння сприймаючи різноманітні нововведення в галузі трудового законодавства. Практичними кроками у цій сфері було:

- розроблення проекту закону про фабрично-заводські комітети,
- план першочергової допомоги безробітним,
- розглянуто питання про конфлікти,
- готувались деякі акти про поліпшення охорони праці й дотримання 8-годинного робочого дня.

Однак втілити ці задуми не вдалося внаслідок стрімкого просування більшовицьких військ углиб України.

У галузі **обороздатності та військового будівництва** були зроблені конкретні кроки по творенню збройних сил:

- проведено масову мобілізацію чоловічого населення віком від 20 до 35 років, офіцерів - до 43 років.
- Загальна частина війська становила 150 тисяч бійців, але значна частина їх була

люмпенізованими, декласованими елементами.

- Плани створити повноцінний Чорноморський флот були зірвані зусиллями Антанти, які потопили 11 підводних човнів, вивели із Севастополя 6 есмінців, лінкор, крейсер, два міноносці, майже 20 допоміжних суден.
- На військові цілі виділялись значні кошти, спрямовувалась інтенсивна законотворча діяльність.

1.4. Падіння Директорії

Серед членів Директорії УНР не було згоди щодо зовнішнього політичного курсу. В. Винниченко й перший голова Ради народних міністрів В. Чехівський прагнули порозуміння з Москвою, а С. Петлюра обстоював зближення з Антантою. Щоправда, невдовзі стало зрозуміло, що обидва ці вектори є однаково безперспективними. Криза влади поглиблювалася особистим суперництвом між В. Винниченком і С. Петлюрою. Вплив останнього невпинно зростав. Однак реальна влада на місцях належала виборним отаманам напівпартизанських загонів, з яких

склалися збройні сили УНР. Такі загони воліли воювати неподалік від рідних осель, а у разі невдачі розпорошувалися без бою. Деякі отамани переходили зі своїми загонами на бік більшовиків, інші не бажали визнавати будь-якої влади, крім власної.

Отаманина як явище зародилася в Армії УНР наприкінці 1918 р. під час антигетьманського повстання, коли до регулярних військ масово вливалися селянські повстанські загони, сформовані різними отаманами. Свавільні дії таких частин, їхнє небажання підпорядковуватися наказам командування підірвали Директорію зсередини, знесилювали її в боротьбі з більшовицькими військами.

Під час падіння гетьманського режиму Директорія УНР мала 100-тисячну армію, а через півтора місяця, перед здачею Києва, чисельність її військ скоротилася вп'ятеро. У спогадах сучасників фігурують імена близько 60 повстанських отаманів. Історики впевнені, що їх було набагато більше. Найвпливовіші серед них – Никифор Григор'єв (Херсонщина, Миколаївщина, Черкащина, частина Катеринославщини), Нестор Махно (Північна Таврія, Катеринославщина), Зелений (Данило Терпило) (Київщина).

Соціальна політика Директорії була не більше ніж декларацією добрих намірів. Її члени проголошували відданість інтересам трудящих селян, але діяли надто нерішуче. Строків і порядку поділу землі не було визначено. На малоземельному Правобережжі Польща домоглася від Директорії визнання за поміщиками польського походження статусу іноземних, відтак їхня власність стала недоторканною. Відданість інтересам робітничого класу теж була декларативною. Отамани на місцях придушували страйки, забороняли робітничі організації, розганяли профспілки.

1.5. Кримські крайові уряди 1918-1919 рр. Спроби приєднання Криму до України

На початку травня 1918 року в результаті наступу німецьких військ та військ УНР (Запорізький корпус під керівництвом полковника Болбочана) більшовики залишили Крим. Запорізький корпус УНР, що мав таємний наказ першим підійти до Севастополя та підпорядкувати УНР Чорноморський флот під тиском німців теж покинув межі півострова. Тому Крим залишився під одноособовим контролем Німеччини. Німеччині Крим був потрібен як джерело продовольства для вивезення і як військово-морська база. Вона привласнила залишки Чорноморського флоту Російської імперії.

Спочатку німці планували сформувати загальнокримський уряд на основі кримсько-татарського Курултаю, розширивши його та включивши до нього представників інших народів Криму. Однак, на початку червня на пост очільника нового уряду було узгоджено кандидатуру Сулеймана Сулькевича (литовський татарин за походженням).

25 червня – 15 листопада 1918 р. – Перший Крайовий уряд Криму.

Політика Першого уряду:

- ✚ Затверджені державні символи на основі гербу колишньої Таврійської республіки
- ✚ Державні мови – російська, кримськотатарська, німецька
- ✚ Запроваджено громадянство Криму
- ✚ Зберіглись закони Російської імперії, вибори на основі майнового цензу, свобода друку обмежена
- ✚ Відновлені приватна власність, свобода торгівлі і підприємництва
- ✚ Право кримських татар на культурну автономію

✚ 3 червня 1918 р. тривала митна війна і транспортна блокада Української держави П. Скоропадського, який прагнув приєднати Крим (*П. Скоропадський не визнавав Перший Крайовий уряд Криму*). У вересні почалися переговори про входження Криму до України на правах автономії.

П. Скоропадський звернувся із нотою до німців із метою повернення Криму до України.

Блокада півострова тривала декілька місяців. Наприкінці вересня під тиском німців Сулькевич пішов на переговори, треба було розв'язати продовольчу кризу. Уряд П. Скоропадського цікавило політичне питання Криму (приєднання), а уряд Сулькевича економічне (зняття митної блокади).

Українська сторона пропонувала умови приєднання Криму: Крим одержить статус автономії, а при гетьмані в Україні з'явиться посада уповноваженого з кримських питань та секретар, якого призначати мав Гетьманат.

Переговори зайшли у глухий кут. Сулькевич погоджувався тільки на проект федерації із вкладанням двосторонньої угоди між Україною та Кримом. Уряд Сулькевича подав у відставку.

Другий Кримський уряд 15 листопада 1918 р. – квітень 1919 р.

- ✚ Очолив Соломон Крим
- ✚ В Криму розташовувались частини Добровольчої (білогвардійської) армії та Антанти
- ✚ Мета уряду – входження до «єдиної і неподільної» Росії, боротьба з більшовизмом, скликання Кримського крайового уряду
- ✚ Уряд не зумів впоратися з інфляцією та налагодити економічне життя півострова, що призвело до поширення більшовицьких настроїв
- ✚ У квітні 1919 р. більшовицька армія взяла Крим і проголосила Кримську Соціалістичну Радянську Республіку.

Питання для самоперевірки

1. З якою метою було створено Директорію? Хто входив до її складу?
2. Коли і під якими гаслами і завдяки чому Директорії вдалося прийти до влади?
3. Що таке Трудовий конгрес?
4. Якої зовнішньополітичної орієнтації дотримувалася Директорія?
5. Які причини поразки Директорії?
6. Що таке отаманщина?
7. Яке значення мали Перший та Другий Кримські уряди?

Домашнє завдання

1. Опрацюйте параграф 12 (ст. 78-86) та параграф 13 (ст. 86-94).
2. Заповнити таблицю «Внутрішня політика Директорії УНР» за схемою:
- 3.

Законодавча сфера	Аграрне питання	Промислова й робітнична політика	У обороноздатності галузі

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту natasha_poltavets@ukr.net. У темі листа **ОБОВ'ЯЗКОВО вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату.**